

SVENSKA INDUSTRIMINNESFÖRENINGEN

NYHETSBRÄV FEBRUARI 2010

PORJUS KRAFTSTATION OCH KRAFTVERKS-SAMHÄLLE BLEV ÅRETS INDUSTRIMINNE 2009

Svenska Industriminnesföreningen uppmärksammar Porjus arkivkommittés viktiga arbete för bevarande och forskning kring ett av Sveriges viktigaste, storskaliga industriminnen.

Porjus arkivkommitté

Den 11 februari 2010 delar Svenska Industriminnesföreningen priset för Årets industriminne 2009 till Porjus arkivkommitté för deras arbete med bevarande och forskning kring ett av Sveriges viktigaste storskaliga industriminnen – Porjus kraftstation och kraftverksamhälle.

Föreningen tilldelas priset för sitt långsiktiga, uthålliga och framåtsyftande arbete med att bevara och samla kunskap kring Porjus kraftverkshistoria samt för sitt arbete för att utveckla Porjus kraftverkssamhälle till ett viktigt besöksmål och en turistattraktion. I motiveringen uppmärksammas även Vattenfall för sitt löpande stöd till detta arbete.

Pionjärverket i ödemarken. Invigdes i februari 1915.

Prisutdelningen

Prisutdelningsceremonin äger rum vid Lapponiaporten i Porjus. Vid ceremonin medverkar Alf Wallbing, ordförande i Porjus Arkivförening, Bosse Lagerqvist från Svenska Industriminnesföreningens styrelse och Landshövdingen i Norrbottens län Per-Ola Eriksson. Även att vara representanter från museer, kommuner och lands-ting kommer att närvara. Efter utdelningsceremonin blir det kaffeservering. Alla intresserade är välkomna att delta. Evene-

manget inleds vid Lapponiaporten i Porjus klockan 13.00 torsdagen den 11 februari 2010 och beräknas vara avslutat vid klockan 14.30.

Nyhetsbrevets redaktion planerar att återkomma med en utförligare presentation av Porjus i nästa utgåva av Nyhetsbrevet.

Vi vill också påminna att det under våren är dags för *nomineringar till Årets Industriminne 2010!*

GODSTÅGSRÄLS BEVARAD SOM PARK

På Manhattan i New York har en upphöjd godstågsräls från 1930-talet förvandlats till ett populärt utflyktsmål och ett omtyckt promenadstråk.

The High Line Project

The High Line är en 2.33 km lång upphöjd godstågsräls från 1930-talet som löper

längs med den västra sidan av Manhattan. Det sista tåget togs ur bruk 1980. Sedan följde en lång period bakom låsta grindar,

The High Line på Manhattan.

men banan öppnades upp igen i juni 2009, nu omskapad till ett välbesökt promenadstråk, en offentlig plats och en blomstrandestadspark. Efternedläggningen av tågtrafikens nedläggning fram till idag började vildgräs, blommor och träd skjuta skott mellan syllar och räls, räls som idag används som avskärmare i blomsterbäddar medan odlingar och träd numera sköts av en grupp trädgårdsmästare från föreningen Friends of The High Line.

Utflyktsmål

Mycket har skrivits och rapporterats om the High Line under året. Parken har blivit en succé och är ett välbesökt utflyktsmål för både boende i kvarter runt Chelsea och the Meatpacking District, för turister och besökare som vill studera hållbar stadsplanering. Särskilt tonvikt har lagts på projekt för skolklasser och barnfamiljer i s.k community outreach, där barnen använder parken för att lära sig mer om t ex vetenskap, matte, konst och socialkunskap. The High Line Project har även rosats av både lokal och internationell media under 2009. Den toppar bl a The New Yorkers 2009 blogg om den bästa arkitekturen under året och New Yorks borgmästare Bloomberg lyfter fram parken som ett gott exempel på återbruk och miljövänligt tänkande.

Kort historik

1847 The City of New York beslutar om initiering av en ny järnväg som löper längs med Manhattans västra sida.

1851-1929 Ett antal svåra olyckor med godståg och trafiken på gatorna gör att 10th Avenue döps om till Death Avenue i folkmun. För att öka säkerheten rider man på hästar, s.k. West Side Cowboys, framför tågen viftande med röda flaggor.

1929 Efter år av allmän debatt kring trafik-säkerheten beslutar de styrande i staden och the New York Central Railroad om the

West Side Improvement Project, vilket inkluderar the High Line.

1934 Det upphöjda järnvägsspåret the High Line öppnar för trafik, det löper från 35th Street till St. John's Park Terminal, Spring Street. Det konstrueras så att det löper genom kvarteren istället för runt och skapar på så sätt en direktkontakt med fabriker och lagerhus.

1950-talet De ökande lastbilstransporterna leder till en avsevärd nedgång för tågtrafik.

1960-talet Den södra delen av the High Line demoleras.

1980 Det sista tåget i trafik på the High Line drar tre vagnar med frusna kalkoner.

Mitten av 1980-talet En grupp fastighetsägare som äger marken under spåret vill få till stånd en demolering av hela spåret. Boende i området försöker stoppa nedmonteringen.

1999 Den ideella föreningen Friends of the High Line startas av två boende i området, Joshua David och Robert Hammond. Föreningen verkar för bevarande och återbruk av järnvägen som offentlig park.

2002-2006 Friends of the High Line arbetar aktivt för stopp av demolering och för att skapa opinion bland boende, fastighets-

ägare och stadens styrande. De gör bl a en ekonomisk studie av projektet där det visar sig att det är mer ekonomiskt försvarbart att omskapa området till park än en total demolering av konstruktionen. Staden övertar även ägandet från CSX Transportation och kommer överens om nyttjandet. En designtävling utlyses för projektet vilket leder till att Field Operations får uppdraget att arbeta som landskapsarkitekter, Diller Scodio + Renfro som arkitekter samt en mängd experter inom trädgårdsskötsel, ingenjörsarbete, säkerhet, underhåll och offentlig konst.

April 2006 Arbetet med etapp 1 inleds, vilken löper från Gansevoort till 20th Street. Spår, ballast och bråte flyttas. Spåren kartläggs på plats och lagras för att återinstalleras i vissa delar av parken. Sandblästning av stål, lagning av cement och dränering, installation av möbler samt växter och träd planteras.

Juni 2009 Etapp 1 öppnas för allmänheten. 30 personer arbetar numera på heltid för föreningen Friends of The High Line som har över 3300 medlemmar.

2010 Öppnandet av etapp 2, 20th till 30th Street planeras.

Text och foto: Jenny Hällström

INDUSTRIHISTORISKT FORUM 2009

I slutet av oktober 2009 arrangerades för andra året i rad Industrihistoriskt forum, en konferens som tar upp olika aspekter av industrisamhällets kulturarv. Konferensen är tänkt som ett årligen återkommande arrangemang där såväl professionellt som ideellt arbetande med dessa frågor ska ha möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter.

Falun 2009

2009 års konferens ägde rum i Falun på Dalarnas museum som också var värd för konferensen tillsammans med Falu kommun, Stiftelsen Stora Kopparberget, Landstinget Dalarna, Visit Falun AB och Intresseföreningen Bergslaget. Konferensen arrangerades av Riksantikvarieämbetet, Tekniska museet, Arbetets museum, Industrihistoriskt forum och Svenska industriminnesföreningen.

Sex föredrag om industriarvet

Konferensen löpte över två dagar den 22-23 oktober och den första dagen inleddes med ett besök i Falu gruva för dem som så önskade. Den första dagens konferens leddes av Magdalena Tafvelin Heldner, Tekniska museet och Ewa Bergdahl, Naturhistoriska museet. Under dagen presenterades sex föredrag med olika perspektiv på det industriella kulturarvet. Här fanns beskrivningar av lokala eller regionala satsningar. Gunnar Sköndahl från Stiftelsen Stora Kopparberg berättade om arbetet med Falu gruva medan Marie Östblom, verksam vid Intresseföreningen Bergslaget, redogjorde för satsningar i Sjuhäradsbygden och Bergslagen. Det senare området var även temat när Örjan Hamrin från Dalarnas museum föreläste. Konsekvenserna av industrisamhällets förändring diskuterades utifrån ett lokalt exempel när Maria Söderberg berättade om sin film *Länge leve gruvan* som beskriver rivningen av gruvlaven i Laisvall och Laisvallsbornas förhållande till gruvan och rivningen av laven. Maths Isacsson, KTH

och Uppsala universitet, diskuterade hanteringen av den högindustriella epokens industrihistoriska lämningar. Författaren Anders Johnsson berättade om entreprenörer och platser av betydelse i den svenska industrihistorien.

Temadag

Den andra dagen var uppdelad i tre parallella sessioner med teman "Industrisamhällets arkeologi", "Industriarv och kulturmiljövård" samt "Pågående forskning". Varje session innehöll fyra presentationer som gemensamt berörde flera olika aspekter på industrihistoria inom kulturarvssektorn och forskningen. Konferensen avslutades med ett samtal med Erik Hofrén som arbetat med industriarvsfrågor under ett långt yrkesliv som museiman och forskare.

Konferensen lockade ett 50-tal personer från hela landet verksamma vid universitet och högskolor, museer, kulturmiljövård samt ideella föreningar. Det var ett väl organiserat arrangemang som bjöd på många intressanta inlägg som visade på den bredd som finns inom fältet och på de problem och möjligheter som arbetet med industriarvet för med sig. Arrangörerna planerar att sammanfatta konferensen i en publikation.

Industrihistoriskt forum år 2010 kommer att äga rum i Skåne och ha ett nordiskt perspektiv.

*Eva Dahlström-Rittsél
Magdalena Tafvelin Heldner*

TICCIH:S KONFERENS I FREIBERG

TICCIH –The international Committee for the Conservation of the Industrial Heritage – är den enda världsomspännande organisation som har industri-arvet som särskilt arbetsfält. Svenska Industriminnesföreningen representerar Sverige inom TICCIH. TICCIH:s konferens i Freiberg, Tyskland, den 30 augusti till 5 september, 2009. Tre kongressdeltagare, tillika medlemmar av Industriminnesföreningens styrelse, rapporterar här från Freiberg.

Cirka 350 personer från i stort sett hela världen samlades den första veckan i september 2009 till TICCIH's fjortonde internationella kongress. Platsen var Freiberg i den tyska delstaten Sachsen. Det övergripande temat var satt till ekonomiska och ekologiska perspektiv på industriarvet, men detta försvann snart i ett myller av presentationer – ca 190 stycken grupperade i 27 sessioner med upp till sex parallella aktiviteter per dag. Två av dagarna ägnades åt studiebesök, varav den ena dagen gav intressanta inblickar i den storskaliga om-

gestaltningen av brunkolsdistriktet i området runt staden Cottbus.

Det var naturligtvis omöjligt att ta in allt som presenterades och vi var nog många som upplevde en viss frustration över att behöva väja mellan intressanta parallella aktiviteter. En reflektion kring det som presenterades under veckan var att synen på industrihistoria och industriminnesvård kanske inte alltid är helt konsistent, inte i ett regionalt/nationellt perspektiv och i synnerhet inte vid en global utblick. Detta kanske också är en generationsfråga.

Energifabrik Knappenrode drygt 60 km öster om Leipzig. Denna stora fabrik för tillverkning av briketter av brunkol invigdes 1918 och var i drift till 1993. Foto: Jan af Geijerstam.

En tentativ gruppering av perspektiv och inriktningar skulle kunna formuleras på följande sätt:

A) Studier som är inriktade på att genom främst historievetenskapliga och arkeologiska metoder blottlägga en industrilämnings historia.

B) Arbeten som baseras på det historievetenskapliga/arkeologiska materialet, men som fokuserar på de problem – ofta av materiell natur – som försvårar ett fysiskt bevarande.

C) Arbeten som genom problematisering av kulturarvsbegreppet undersöker industrilämningar i ett konstruktivistiskt perspektiv, med syfte att diskutera former och inriktning för den fortsatta användningen av lämningen och där bevarandet mer förstås i nutida ekonomiska, kulturella och sociala perspektiv.

D) Forskning som genom att problematisera industrisamhället och dess globalisering vill förstå större skeenden och kunna förklara enskilda lämningar mot en sådan bredare kontext, och utifrån det diskutera inte enbart bevarandet av den enskilda miljön utan även förutsättningarna för det fortsatta samhällsbygget.

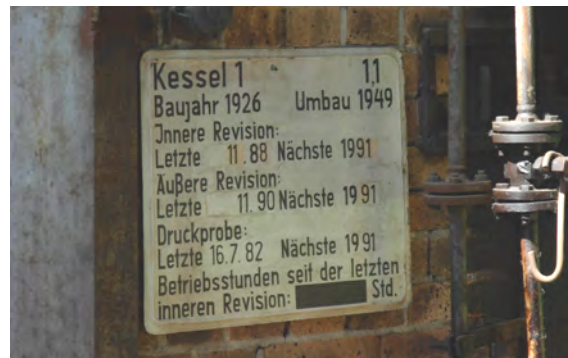
Alla dessa perspektiv var i större eller mindre utsträckning representerade på konferensen, och vid några tillfällen hettade det till i diskussionen mellan dem – i synnerhet mellan grupperna A respektive C. Representanter från universitetet i Freiberg och industriminnesvården i Sachsen uttryckte till exempel sitt illa dolda förakt för det som man betecknade som ”Disneyfieringen” av Ruhrområdet.

En av de mer intressanta sessionerna där ett flertal av perspektiven ovan fanns i presentationer och diskussioner var ”In or out of the global box?”. Sessionsledare var Györgyi Nemeth från Ungern och presentationerna utgjordes av Moulshri Joshi från Indien som arbetar med ett projekt kring

bevarandet av lämningarna efter gaskatastrofen i Bhopal; Linda Norris från USA som diskuterade minnesprocesser och meningsbyggande i anslutning till ”the Chernobyl Exclusions Zone”; Veronika Gyuricza från Ungern som analyserade behovet av att som industrihistoriker omdefiniera begreppet ”environment” i en postindustriell kontext som diskuterar landskapsbegreppet i relation till dikotomierna global – lokal, exklusion – inklusion samt geografiskt – tematiskt; och slutligen Györgyi Nemeth som utifrån en kritisk diskussion om det västerländska inflytandet på förståelsen av vad som är industrihistoria, presenterade en tentativ studie av s.k. ”socialist towns” i det forna östblocket. Tidigare representerade de en vision av det ideala samhället, men de ger nu en bild av ett samhälles kollaps.

Besöksgruva med den gigantiska apparaten F60, ett enormt mekano för att flytta jordmassor. Foto: Bosse Lagerqvist.

Kolkraftverket i Plessa är Tysklands äldsta fullt bevarade kraftverk för lignit, brunkol, som bränsle. Det var i drift 1924-92. Murens fall kom emellan besiktningsplanerna.

En annan intressant punkt under veckan var mötet mellan TICCIH som en västerländskt orienterad organisation och nätverket mAAN, som uttytt står för *modern Asian Architecture Network*. mAAN organiserar konferenser samt workshops på olika platser i Asien, de senare gärna med fokus på att studera en nerlagd industrianläggning och på vilket sätt miljön kan bli användbar för det lokala samhället. De som deltar i dessa aktiviteter är främst studenter på avancerad nivå (master) och forskarstudenter (doktorander), och innebär ett möte över nationsgränserna i en gemensam problematisering och bearbetning av en tidigare industrianläggning. Arbetssättet är

naturligtvis intressant även här på hemmaplan – t.ex. inom ramen för ett europeiskt utbyte. Det som diskuterades i Freiberg var en kommande workshop planerad till hösten 2010 och förlagd till Bhopal i Indien, och där också ett deltagande diskuterades från främst svenskt och tyskt håll. För den som är intresserad av mAAN rekommenderas webbsajten <http://m-aan.org/>.

När det gäller plenarföreläsningarna var bidraget av Hans Grube med titeln ”The economical Renaissance of the Industrial Heritage” spännande, med en diskussion av *industrial heritage* från näringslivets horisont på ett sätt som sällan görs i samband med olika TICCIH-möten.

Medeltida borg? Nej, de bevarade resterna efter en anläggning för att rena spillvatten från koksverket i Lauchhammer. Anläggningen var i drift 1952-91 och är i övrigt i stort sett jämnad med marken. Foto: Bosse Lagerqvist.

Svenskt deltagande.

Det svenska deltagandet utmärktes bl.a. genom två sessioner som initierats från svensk sida. Marie Nisser ansvarade för sessionen om "Training and Research within the field of industrial heritage" och Jan af Geijerstam ledde sessionen "1/125 of a second - Photography and the industrial heritage". Bland presentationerna märktes Magdalena Tafvelin Heldner som pratade om "Nuclear plants as industrial heritage", Lena Myrberg och Maths Isacson som utifrån världsarvet i Falun presenterade ekonomiska och ekologiska utmaningar för det fortsatta bevarandet av Falu koppargruva med ett speciellt fokus på de gamla gruvdammar och system för vattenföringen i anslutning till gruvan som idag beskriver ett stort bevarandeproblem. Vidare kan nämnas Marie Nisser som gav svenska exempel på temat "Regeneration

in industrial cities – rehabilitating vast industrial city spaces", samt Anders Houltz som gav en spännande presentation av "Motown Europe? Large scale automobile enterprises in local and national identity building – Gothenburg and Turin".

TICCIH General Assembly

Kongressen i Freiberg avslutades med ett möte med Ticcih:s generalförsamling. Den viktigaste punkten var valet av nya delegater till styrelsen. Efter nio år som organisationens ordförande drog sig Eusebio Casanelles från Barcelona i Katalonien och Spanien tillbaka och efterträddes av Patrick Martin från Michigan, USA. Ytterligare information om styrelsevalet finns på Ticcih:s hemsida, www.ticcih.org. Jan af Geijerstam representerade Svenska industriminnesföreningen och Sverige vid generalförsamlingens möte.

Energifabrik Knappenrode är mycket väl bevarad och har varsamt omvandlats till en besöksanläggning. För att säkerställa besökarnas säkerhet är ramper installerade genom anläggningens alla plan och genom produktionens alla delar. Från dessa kan man utan hinder se själva produktionsutrustningen. För att förklara processen och arbetet finns med jämna mellanrum speciella montrar som visar såväl arbete som teknik och vad som producerats. Här är arbetet och arbetarna närvarande i berättelsen. Foto: Jan af Geijerstam.

Det tidigare brunkolsbrottet i Großräschchen, som nu sakta fylls med vatten för att bli en sjö och ett fritidsparadis. Här finns också besökscentrum för IBA Fürst-Pückler-Land. Foto: Bosse Lagerqvist.

IBA Fürst-Pückler-Land

Vid sidan av flera andra intressanta presentationer och diskussioner var naturligtvis exkursionsdagarna givande och i synnerhet den första dagen med fokus på den (öst)tyska brunkolshanteringen. I området runt staden Cottbus fanns det tidigare DDR:s energicentrum med storskalig utvinning av brunkol (lignit). Efter murens fall och Tysklands återförening 1991 har stora delar av denna industri lagts ned. Arbetslösheten är stor i regionen och i ett försök att skapa en ny framtid konstrueras här ett nytt kulturlandskap inom ramen för det som kallas IBA Fürst-Pückler-Land (www.iba-see.de). Här finns ett nätverk av lämnande industrimiljöer som skall utvecklas som historiska minnesmärken, besöksanläggningar och platser för kultur och evenemang. Syftet är att få till stånd en attitydförändring till regionen och ungefär som i Ruhrområdet försöka att åstadkomma förändringar genom kultur. En grundläggande fråga rör här vad som blir kvar av det industriella förflutna när miljöerna renas och esteticeras. Exkursionen lades upp med besök på fyra anläggningar: ett tidigare brunkolsbrott på väg att transformeras till en sjö med turism- och rekreationsanläggningar; ett brunkolsbrott som hade blivit en sjö med ett bevarat industrihistoriskt

monument i form av en ”förderbrücke”, d.v.s. en 500 meter bred maskin som när det begav sig gick på räls tvärs över brottområdet med uppgift att transportera jordmassor från ena sidan brottet till den andra sidan; ett före detta koksverk där det enda som bevarats var delar av reningsanläggningen för processvatten – på avstånd inte utan en viss likhet med en medeltida borg; det sista besöksmålet var ett kraftverk där brunkolseldade ångpannor drivit turbiner för elproduktion.

Korta fakta

- Läs mer om TICCIH på organisationens hemsida www.ticcih.org.
- TICCIH:s fjortonde internationella kongress i Freiberg (30 augusti – 5 september 2009) arrangerades av Technische Universität Bergakademie Freiberg, som förutom tekniska utbildningar med tonvikt på gruvhantering, bedriver utbildning inom industriminnesforskning och industriarkeologi. Fullständig information kring kongressprogram och presentationer finns på www.ticcih2009.de. Kongressarrangörerna planerar att publicera ett stort urval av bidragen till kongressen.

Överblick över Freiberg. Foto: Bosse Lagerqvist.

- Freiberg är en liten stad med 43 000 invånare i det forna DDR. Staden är känd för sitt universitet och för sina silvergruvor och har anor från 1100-talet. Freiberg ligger i delstaten Sachsen ett par mil från

storstaden Dresden och nära gränsen till både Polen och Tjeckien.

- Sachsen har knappt 4,5 miljoner invånare och är hårt drabbat av nedläggningar och arbetslöshet. Förutom den ännu pågående brytningen av brunkol bedrevs här tidigare en storskalig uranbrytning. Genom sitt dot-

terbolag Vattenfall Europe AG hör Svenska Vattenfall AB här till en av de största aktörerna när det gäller såväl brunkolsutvinning som elproduktion med brunkol som bränsle.

Jan af Geijerstam, Bosse Lagerqvist, Magdalena Tafvelin-Heldner

SVENSKA INDUSTRIMINNESFORSKARE PÅ ANTARKTIS

Inom kort avreser en Svensk-Nederländsk industriarkeologisk forskningsexpedition till Antarktis. Dag Avango, medlem av Industriminnesförings styrelse, deltar i expeditionen.

LASHIPA-projektet

Expeditionen är ett led i insamlingen av källmaterial till LASHIPA projektet (Large

Scale International Exploitation of Polar Areas). LASHIPA är ett internationellt historisk-arkeologiskt forskningsprojekt

Livingstone Island, South Shetland öarna i Antarktis - bas för säl fångstindustrin i området på 1800-talet.

En av de många lämningarna efter valfångstindustrin på Antarktis, Half Moon Island, Antarktis.

inom ramen för det Internationella Polaråret (IPY 2007-2009, se www.ipy.se samt www.lashipa.nl). Dess övergripande syfte är att förklara utvecklingen av industri i polartrakterna från 1600-talet till idag, liksom konsekvenserna av denna industri för den geopolitiska situationen i Arktis och Antarktis liksom för den lokala miljön.

Forskningsplattform

The Golden Fleece är en 19,5 meter lång skonarriggad motorsegelbåt med stålskrov, med plats för åtta passagerare och tre besättningsmedlemmar.

Samarbete mellan Sverige och Nederländerna

LASHIPA 8 expeditionen är en svensk-nederländsk satsning under ledning av Dag Avango, Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria på KTH / Arctic Centre, University of Groningen. Övriga deltagare kommer från Sverige (Ulf Gustafsson), Nederländerna (Prof. Louwrens Hacquebord och Judith Labohm) och Norge (Gustav Rossnes). Projektet är finansierat av

Expeditionen seglar från Port Stanley på Falklandsöarna / Malvinas 6 mars 2010, över Drakes passage till den Antarktiska ögruppen South Orkney. Där kommer expeditionsdeltagarna att dokumentera lämningarna av en valfångststation på Signy Island och en forskningsstation på Lauri Island. Därefter går expeditionen vidare mot South Shetland öarna och Antarktiska halvön, där den skall dokumentera lämningar av valfångst och av forskningsstationer. Expeditionen seglar sedan åter till Port Stanley, dit den förväntas anlända den tredje april.

Argentinsk forskningsstation, Half moon island - en geo-politisk markör i ett omstritt område.

Vetenskapsråden i Sverige (VR) och i Nederländerna (NWO) och ingår i Svenska Polarforskningssekretariatets antarktiska forskningsprogram SWEDARP. Följ gärna

expeditionens webdagbok på www.polar.se (på engelska på www.lashipa.nl).

Dag Avango

NYTT OCH AKTUELLT

Stipendium för studium av energibranschens kulturarv

Om du är intresserad av att studera energibranschens kulturarv i de nordiska länderna kan du söka Marie Nissers stipendium för år 2010. Stipendiet, på 40 000 kronor, kan sökas individuellt eller i grupp. Stipendiesumman kan delas mellan två eller fler projekt. Sista ansökningsdag är den 21 mars 2010 och ansökan görs på www.vattenfall.se. Skriv till kulturarv@vattenfall.com om du har frågor.

Järnrutten – en resa i järnets Bergslagen

Hur kan man bäst samla ihop och presentera de speciella små besöksmålen, de kulturhistoriska platserna, sevärdheterna, de glömda ruinerna, de personliga företagen som jobbar med besöksnäring och de ideella föreningarna som arbetar med sina miljöer i Bergslagen? Ekomuseum Bergslagen, Järnriket Gästrikland och Husbyringen har tagit fram en gemensam webbplats för att få fler att upptäcka regionen. Läs mer på: www.jarnrutten.se

Kalklinbanan mellan Forsby och Köping nära rivning

Rivningen av den industrihistoriskt intressanta Kalklinbanan mellan Forsby och Köping närmar sig snabbt. Det konstaterade styrelsen för Kalklinbanans Vänner när ordföranden KG Källarfors och vice ordföranden Göran Magnusson rapporterade från ett möte med länsråden vid Sörmlands och Västmanlands länsstyrelser och Nordkalk AB, som är ägare till linbanan.

Företrädarna för länsstyrelserna och Nordkalk AB lämnade vid mötet i Köping det dystra beskedet att medel saknas för bevarande och drift. De avvisade också stöd för vänföreningens senaste förslag om en konsultstudie för eventuellt bildande av ”Kalklinbanans Utvecklings AB”.

Styrelsen i föreningen Kalklinbanans vänner tvingas nu konstatera att det trots ett stort riksintresse i form av bl.a. utnämningen till Årets industriminne 2003 och ekonomiskt stöd från Riksantikvarieämbetet samt stora arbetsinsatser från ideella krafter, tycks Kalklinbanans öde vara beseglat. Föreningens styrelse diskuterar nu i första hand det negativa beskedets effekter på pågående EU-stödda projekt som den nystartade skulpturparken vid Kalkbrottsutsikten vid Forsby och nästa sommars planerade mobila konstutställning i linbanan.

Mälardalens industrihistoria

Mälardalsrådets kulturutskott har valt att starta ett projekt rörande regionens industrihistoria. Syftet med det industrihistoriska projektet är att stärka besöksnäringen, att kommunernas invånare och besökare ska lära känna industrihistorien i Mälardalen och att materialet ska kunna användas i bl.a. skolundervisningen. Inom ramen för projektet har utskottet fattat beslut om att låta göra en inventering/sammanställning av industrihistorien i Mälardalen. Regionens läns museer har deltagit i två inledande möten i oktober 2009 och januari 2010.

NYA BÖCKER

Ångkraftverket i Västerås – en världsunik reservkraftanläggning med många sidospår. Författare: Karl Axel Jacobsson, mycket rikt illustrerad, utgiven 2009.

Boken handlar om det stora ångkraftverket i Västerås, det reservkraftverk i det nationella kraftnätet. Det byggdes i olika etapper från 1915-1959 och som betytt mycket för att vi skulle ha en säker elförsörjning i landet. Anläggningen var bemannad dygnet runt, alltid beredd att starta upp vid plötsligt energibortfall eller vattenbrist i de stora norrlandsälvarna. Boken berättar om driften, hela processen, från att kol eller olja kom till hamnen – till att elenergin lämnade verket på utgående kraftledning.

Ångkraftverket är idag nedlagt, men det är väl bevarat. Turbinhallen kan visa ångteknikens hela utveckling från 1910- till 1950-talet, från 7 MW till 65MW:s ångturbingeneratorer. Unika är också tornpannorna, som var egenkonstruerade i Västerås och var speciellt kända för att snabbt komma upp i full effekt. Turbinerna och pannorna uppnådde olika världs- och europarekord, vilket gjorde att det internationella intresset var stort med många studiebesök från hela världen.

Boken handlar också om allt annat som skedde inom det stängda kraftverksområdet. Där tillverkades kraftledningsstolpar för 400 kV ledningarna som drogs genom landet, där fanns en bilverkstad, Vattenfalls centralförråd och företagets lärlingsutbildning. Från Ångkraftverket kom också från år 1954 den första kraftvärmen i Västerås.

Fram träder Bergslagen Nytt ljus över gammal region Red. Maths Isacson, Mats Lundmark, Cecilia Mörner, Inger Orre, 280 sidor, utgiven 2009, Bergslagsforskning nr 3, Mälardalens högskola

Finns Bergslagen? Enligt uppslagsboken är Bergslagen ett ”geografiskt ej helt klart avgränsat område i Mellansverige”. Till

kännetecknen hör naturen med bergen, malmtillgångarna, vattendragen och de stora skogarna, allt en förutsättning från det att bergsbruket startade till dagens ofta historiskt förankrade industrier. Men Bergslagen har inget tydligt centrum och inte heller en egen administration. Finns det en egen bergslagsidentitet? Eller är detta bara en konstruktion som tecknas ner för att uppvärdera, för att locka folk att bo kvar, bosätta sig eller besöka området? Vad är det som håller samman och känner människorna i Bergslagen samhörighet?

I denna bok, som har formen av en antologi, har ett antal forskare prövat och undersökt ett antal av de föreställningar och bilder som finns om Bergslagen. Tidsmässigt handlar det om 1900-talet och det tidiga 2000-talet. Syftet är att bidra till ökade kunskaper om regionen, om människors villkor, värderingar och platser. Bokprojektet vill också bidra till diskussionen om Bergslagen finns eller har funnits som en avgränsad region.

Boken har kommit till i anslutning till den s.k. Bergslagsatsningen – Kultur och Turism, där ett nätverk bildats med forskare från universiteten i Karlstad och Örebro, högskolorna i Mälardalen, Dalarna och Gävle samt Tekniska högskolan och Uppsala universitet. Nätverket arbetar för att ett kunskapsunderlag skall bli tillgängligt för de som arbetar med Bergslagsatsningen i praktiken. Ett underlag som är tänkt att kunna användas i det dagliga kulturturistiska arbetet för regionens utveckling och förnyelse.

Förutom samverkan mellan olika lärosäten har samverkan också skett mellan olika vetenskaper och ämnen, nämligen historia och ekonomisk historia, kulturgeografi, medie- och kommunikationsvetenskap och informationsdesign. Författarna har också utnyttjat en rad olika källor, såsom film, fotografier, bildkonst, statistik i stora databaser, intervjuer, dokument och pressmaterial.

Genom att författarna problematiserar så inspireras bokens läsare till att själv kritiskt granska och utforska såväl de historiska som samtida bilderna av och berättelserna om Bergslagen.

Den populärvetenskapliga framställningen gör boken lättläst. Forskarnas olika vetenskapsämnen och breda forskningsfält ger en spännande läsning, där de flesta förfat-

tarna också tydligt redovisar sina metoder och källor. Behovet av nya kunskaper och perspektiv är stort. Det breda upplägget, samverkan mellan olika ämnen samt utnyttjandet av olika källor gör att boken borde locka läsare. Den har stora möjligheter att kunna användas i olika sammanhang.

Bokanmälningar: Carl-Magnus Gagge

Medverkande i detta nyhetsbrev:

Bosse Lagerqvist, industriminnesforskare, Kulturvård, Göteborgs universitet

Carl-Magnus Gagge, landsantikvarie och länsmuseumschef på länsmuseet i Västerås

Dag Avango, industriminnesforskare, KTH

Eva Dahlström-Rittsél, antikvarie, Kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen i Stockholms län

Jan af Geijerstam, industriminnesforskare, KTH

Jenny Hällström, arkitekturforskare, Lunds Tekniska Högskola

Magdalena Tafvelin-Heldner, intendent, Tekniska museet, Stockholm

Redaktion Anne Louise Kemdal, kemdal@gmail.com och Jan af Geijerstam, jang@kth.se.

Interiör från Kaj Olssons privata samling av allt möjligt men i synnerhet traktorer och lantbruksmaskiner. Samlingen finns i Svenstorp nära Ystad.